

A kolozsvári Szent Mihály-templom plébánosa, Biró János (†1763) templomdíszító tevékenysége és az általa megrendelt nagy monstrancia

Kolozsvár városának három tanácsosa – a katolikus Páter Pál, a református Pataki István és az unitárius Gyergyai Pál –, valamint a főjegyzői hivatal viselő Füzéri György aranyműves 1734-ben hosszú, barokk körmondatos címmel rövid latin nyelvű ismertetést készített a városról. A *Descriptio civitatis ab origine repetita cum inscriptionibus* kezdetű leírás¹ a maga teljességében magyar fordításban így hangzott: „Kolozsvár város leírása eredetéig visszamenőleg; továbbá azok a fölíratok, melyek a bástyákon és más nevezetes épületeken mindenütt láthatók, a szerint, amint a város lakói a sors fordulataival gyarapodtak, különféle vallásra oszlottak, s az államkormányzat rendén is változtak, egészen a mai állapotig folytatólag.” Ebben így írtak a Szent Mihály-templomról: „a köztéren emelkedik a nagytemplom. Ezt boldog emlékü Zsigmond, Máriának, Lajos király leányának férje, előbb magyar király, majd felséges római császár építtette Szent Mihály arkangyal tiszteletére. Nyugati bejáratánál, a nagyobbik ajtó homlokzatán ott áll ugyanazon Szent Mihály arkangyal kőből faragott szobra, amint eltapossa és megöli a sárkányt... A templom kívülről faragott kockakövekből van rakva, köröskörül különféle faragványokkal és szobrokkal díszítve, azonkívül az északi homlokzatán egy nagy, magas tornya van, mely hasonlóképpen kockakövekből épült, mégpedig oly díszesen és művésziesen, hogy a városnak igen nagy ékességére válik.”²

Az 1739. augusztus 2-án beiktatott Biró János plébános nevéhez és tevékenységéhez fűződik a templom történelmi múltjához méltó feldíszítésének az időszaka.³ Biró János fényes egyházi karrierjéről életútja során elnyert címei árulkodtak: Nyújtódon és Lemhényben plébános, Kolozsváron plébános-főesperes, tb. kanonok, Gyulafehérváron nagyprépost és vikárius s – az ő személyétől kezdve kolozsvári plébános utódai is – a kolozsmonostori konvent levéltárának őre.⁴ A *Canonica Visitatio* páratlan módon méltatta: „Plebanus zelozissimus, cui similis non fuit antea” (A legbuzgóbb plébános, akihez hasonló nem volt korábban).⁵ A 18. századi plébániatemplom és plébánosa neve egymástól elválaszthatatlan fogalomává vált, a „decorem domus Dei” (Isten házának díszítése) értelmében adománnyal

¹ *Descriptio civitatis ab origine repetita cum inscriptionibus, in moenibus et aliis notabilibus aedificiis undique conspicuis, pro augmento et varietate inclarum ac religionum, vicissitudinibus fatorum, directione item politica, usque ad modernum statum, continuata et compendiose concinnata. Per deputatos pro hoc negotio civitatis amplissimos dominos Paulum Pater, Stephanum Pataki seniore, Paulum Gyergyai senatores et Georgium Füzéri juratum civitatis notarium.*

² Kolozsvár, 1734.

³ A templom részletes történetének a legújabb kutatási eredmények alapján való bemutatását ld. SAS, 2009.

⁴ FERENCZI, 2009. 188.

⁵ BIRÓ, 1934. 40.

és buzgósággal mindent megtett egyháza fényének emelésére. A művészet iránti meglepően jó érzékét magyarázhatja, hogy Olmützben végezte teológiai tanulmányait. Elődei és az ő szerepéről hiteles forrás, a templom Bíró József által felfedezett *Domus Historiája*, a *Rationes Ecclesiae Claudiopolitanae de Anno 1739–52* és a *Diarium Parochialis Ecclesiae* kimerítően tájékoztat. A templom plébánosa által vezetett *Rationes*nek köszönhetően van tudomásunk a barokk mesterkör két legkiválóbb mesteréről, a „kolozsvári német képfaragó” Nachtigall Jánosról és a „kolozsvári kőfaragó” Schuchbauer Antalról. Főleg az utóbbinak volt hűséges munkatársa a „Német asztalos Tyrol”, polgári nevén Severinus Pech.⁶

Bíró János már plébánosi működése legelején arra törekedett, hogy az istenháza legfeltűnőbb és legkomolyabb hiányosságait pótolja. Először az 1697-es tűzvészben megrongálódott torony újjáépítését kezdte el, amelyhez megfelelő és ügyes mesterembereket keresett. Abban az időszakban a mesterek főleg az obsitos és letelepedett németek közül kerültek ki, akik száma a nyolcvanat is elérte. A rovás-könyveket író magyar adószedők nem is bajlódtak a nehézkesen kimondható és leírható nevekkel, az általánosan használt „német” jelző után odaírták a foglalkozását vagy a keresztnévét: „ötves”, „kőműves”, „képfaragó”, „Jakab”. A munkálatok sokszínűségéről és a különböző feladatok kivitelezőiről az „Építő Mesterek Ratioja” név szerint tájékoztat: Török Timár Sámuel, Kőfaragó Hancz János, Georgius Tót Architectus, Comes Jesuitarum Joannes Jakob Greiner, Josephus Lapidica.⁷ Az építőmesteri feladatra a város falainak megerősítéséhez az egykoron Schwalbachból behívott Konrád Hammerrel kötött szerződést. 1744. szeptember 17-én az oly hosszú idő óta nélkülözött keresztet illeszthették az új torony gombjába. Négy esztendő leforgása alatt három harangot is felszentelhettek: a 38 mázsa 77 fontosat 1748. május 14-én, a két kisebbet az 1750. és az 1752. esztendő decembereinek 20. napján. Az 1748 és 1750 közötti időben felállított, kőangyalokból álló hatalmas szoborcsoportozat a torony ékessége lett. Ezt az unitárius Kővári László is megerősítette az *Erdély építészeti emlékei* című könyvében: [a torony] „a múlt század közepéig kőből faragott négy nagy angyallal ékítve [...] fennállott.”⁸

A templomtorony ábrázolása a kolozsvári asztalosok 1759-i céhlevelének szegélydíszén fennmaradt. A Szakáll János aranyműves készítette, vörösrézlemezre nyomott metszet (Joh[annes] Szakall Aurif[aber] Sculpsit C[o][os]ov[ar]i 1759) alapján fogalmunk lehet az egykori építészeti alkotásról. A régi torony helyén emelkedő négyszögletes alaprajzú építmény szintjeinek minden oldalán félköríves záródású ablakok voltak. A második emeleti ablakok felett, Kolozsmonostor – vagyis nyugat – irányába óra mutatta a múlt időt. Felette emelkedett a meglepően magas, díszes, sokrétű sisak. A hagymakupolás barokk torony magasan a többi egyház tornya fölé emelkedett, és ékessége, egyik fő látványossága lett a városnak.

A nagy pestisjárvány (1738–1742) elvonulása után a plébános – hálaadásul – a főbejárat elé fogadalmi kapuzatot emeltetett. A Szent Mihály-csoportozattal (a római legionárius öltözetű főangyal jobbával egy sárkányra tapos, balkezében Krisztus-monogramos pajzsot szorít, jobbában kardot tart), valamint a pestis

⁶ A kolozsvári barokk mesterkör feldolgozását lásd B. NAGY 1970. 293–329. és B. NAGY 1977. 177–260.

⁷ BÍRÓ, 1934. 76–77.

⁸ KŐVÁRI, 1866. 287.

ellen oltalmazó szentek (Keresztelő Szent János, Evangélista Szent János, Szent Sebestyén, Szent Rókus, Nepomuki Szent János és Borromei Szent Károly) szobraival és a fülkében allegorikus női alakkal díszített hármasszobrászati diadalkapu lett egyúttal a templomot övező cinterem bejárata is. Alkotójuk a jezsuita (később piarista) templom egykori homlokzati szobrainak (Nepomuki Szent János és Szent Alajos) mestere, König János volt.⁹ Befejezésének időpontjáról zárókövének elhelyezett, feltekeredő kartonpapír alakzatát utánzó kartusban olvasható: *Sub Rdsmo Ioan / Biro Can Carol Alb / et Pleb Clau Erecta / 1747*. A temető körüli falak, a kapuzat és a szobrok összesen 514 magyar forintba és 78 dénárba kerültek. A portikus nem egész egy évtized múlva, 1756-ban javításra szorult. A kapuzatot a városi bizottság eltávolítandónak ítélte, a főtér 1899. évi rendezése során helyezték át a város keleti részében álló Szentpéteri templom elé. Új helyszínre, a neogótikus istenháza kedvéért, az összehatás érdekében „stylszerű restauratio”-n esett át, architektúrája barokkból neogótikus stílusúvá alakult.

Az 1748. esztendőben tartották meg a jezsuita páterek misszióját. Az ünnepi búcsú tiszteletére Bíró János plébános nemcsak a Szent Kristóf-képet újjátarta fel, kőből egy szoborcsoportozatot is faragtatott. Szent Kristóf népi tisztelete elterjedésének jó példái a templomok falán fellelhető ábrázolások, melyek németországi hatásra utalnak. A falkép rendszerint abba az irányba tekintett, ahol lakott terület vagy forgalmas út volt. A néphit szerint a szent rajzolatának megtekintése napján nem érhetett senkit baj, készületlen halál. Kolozsvári képének megújítása – mint az említett templomkapuzat – a pestis elvonulásával állt összefüggésben. Szent Kristófot a járványok urának is tekintették, aki a fohászok hatására megóvja a várost és polgárait „a fekete halál” szenvedéseitől. Tisztelete a fellelt ábrázolások sokasága alapján országos méretűnek tekinthető.¹⁰

A Szent Kereszt szoborkompozíció három részből állt. Művészi kivitele Nachtigall Jánost, az erdélyi barokk szobrászat egyik legkiemelkedőbb mesterét dicséri. Középen a keresztfán függő Krisztus, fejénél az Atyaistennel, lábánál Mária Magdolnával. Az Urat szimbolizáló háromszögű glória mellett a Szentlélek galambja röpdös. A szoborcsoportozatot – melyhez lépcsők vezettek – 1753 júliusában állították fel. A teljes mű 245 magyar forintba és 96 dénárba került. Az egykoron a keresztfa jobb oldalán elhelyezett Szűz Mária és a bal oldalon álló Szent János szobrai már nem lelhetők fel, a Szent Kristóf-képpel együtt áldozatául estek a torony 1764. évi lebontásának. A csoportozat megmaradt része sokáig a Szent Kereszt oltárául szolgált.

Bíró János plébános erőteljesen foglalkoztatta a templombelső feldíszítésének kérdése. A szószék és az oltárok művészi tökélyű kivitelezésével a szentmise fényét szerette volna növelni és a lelki áhítat mélységét akarta fokozni. A templomhajónak a szentélytől számított második bal pillérkötegehez építették a szószéket, mely Erdély 18. századi szószékei között az első helyen álló műalkotás. A tíz éven (1740–1750) át tartó munkálatokban Nachtigall János mellett Schuchbauer Antal, a korszak másik kiváló szobrásza is részt vett. A bravúrosan elkészített katedrát a két művész közösen tervezte, a kivitelezés munkáját szintén megosztották egymás között. Az asztalosmunkát Pech Severin végezte. A katedra stílusbeli

⁹ A templom összefoglaló leírását ld. SAS, 2007.

¹⁰ Lásd SZÖVÉRFY, 1943.

analógiájának keresésekor először a bécsi jezsuita templom szószéke jöhet szóba. A díszítéshez szükséges nemesfémeket a ferences atyák révén, majd Bécsből szereztek be. A szószék teljes költsége 1009 magyar forintot és 18 dénárt emésztett fel.

A két mester együttműködött a templom öt barokk oltárának megtervezésében és egységesre tervezett felépítésük részleteiben is, melyet kompozicionális elhelyezésük bizonyított. Közülük négyet Schuchbauer, egyet Nachtigall alkotásaként ismerünk. A korabeli barokk oltárok közül kettő a szentély oldalkápolnáiban állt. A Háromkirályok oltára a déli, a Szent József tiszteletére szentelt (volt Szent Katalin-oltár) az északi oldalkápolnáiban.

Felállításuk időrendjében a háromkirályok- (később Szent József-) és a Szent Katalin- (később Szent Anna-) oltárok voltak a legelsőek, melyeket a hajó szentély felőli két első pilléréhez állítottak. A háromkirályok oltárát 1747-ben kezdték építeni, és három év múlva fejezték be. Oltárképe nem helyi alkotás, 1748–1750-ben Bécsből hozatták. Az oltár teljes összege 465 magyar forint, 52 dénár volt. (Az 1930-as években Szent József oltárának szentelték.)

Ellenpárja, a Szent Katalin-oltár szerkezetében, felépítésében a háromkirályokénak pontos mása volt. Készítésének ideje nem ismeretes, felállításának időpontjáról maradt adat: az 1750. esztendő. A posztamensen álló négy nőalakon kívül a párkányzat két oldalán is volt egy-egy női szent szobra. A földgömb felett az Atyaistent jelenítették meg. A baldachin közelében a donátor, körösszegi és adorjáni gróf Csáky Zsigmond özvegye, hallerkői Haller Katalin grófnő címere szerepelt. (Ugyancsak ők voltak a támogatói 1734-ben a kolozsvári ferences templom Szent Ferenc-oltára felállításának is.)¹¹ Az oltárkép helyét Alexandriai Szent Katalin életének egyes jellegzetes szakaszait bemutató aranyozott farelief foglalta el. A pálmadíszrel keretezett kép alsó részét kagylódíszek osztották két részre. A jobb oldali részben a szent nagy tömeg előtt prédikált, a bal oldaliban a piramisok tövében végrehajtott kivégzése látszott. Két angyal Katalin testét, egy a fejét vitte magával az égbe. A kompozíció felső részében Szűz Mária és a Gyermek előtt hódolt Szent Katalin: térdre omolva bal kezét a szívéhez emelte, jobbját a kis Jézus felé nyújtotta. Szűz Mária feléje hajolt, ölében a kisdeddal és kezében jogarral. Ezen az oltáron állhatott az 1756-ban készült Szent Katalin-szobor, melyet Katzler András aranyozott és színezett, valamint az a hat aranyozott gyertyatartó, melyeket Nachtigall munkájának tartanak. Szent Katalin szobra az idők folyamán elkallódott. (Az 1930-as években az oltár Szent Anna nevét viselte.)

Eredetileg a szószék melletti pillérköteghez épült a harmadik, Szent András oltára, melyet 532 magyar forint és 63 dénár költséggel 1749-re fejeztek be. Felállítását donátorként Ferenczi András vette tervbe. Halála miatt özvegye, lőrincrévi Koncz Éva feladata lett férje akaratának teljesítése. Az elkészült oltár felszentelésének évét a kartus felirata adta meg: *ILLMA. DNA. EVA. KO / NCZ. DE. LÖRINCREVE / BENEFACRIX. HANC. S. / CRUCIS. EREXIT / ARAM / MDCCLXVI.* Az oltár számára először Szent András fából faragott domborművé képe készült el. A színezett reliefen kerek posztamensen, fehér tógában, jobb kezében az András-keresztet tartva állt a szent. Koncz Éva kérésére cserélték ki ezt a reliefet a vízkereszt-faragványra. Az oltárnál fel nem használt Szent András-dombormű a 19. század elején önálló ábrázolásként az utolsó oszlopoknál

¹¹ SAs, 1999.

függött, két nagyméretű szobra között. Keresztelő Szent János szobra bal kezében keresztet tartott, jobbában kitárt könyvet támasztott a térdére. Szent Péter, a másik alkotás, jobbát az égnek emelte, baljában kulcsot tartott. Az oltár oromzatán két szobra között Krisztus mesterien faragott ábrázolása függött. (Nevezték Szent Teréz- és vízkereszt oltárának is.)

A hajó oltárainak készítése közben Biró János plébános nekifogott a szentély melletti kápolnák rendbehozatalának. Az oltár bal oldalán (a templomba lépőknek jobboldalt), a leckeoldalon lévő kápolnát királyinak (*Capella Regia*), az evangéliumi oldaliét királynőinek (*Capella Reginae*) nevezték el. A munkálatok befejezését a Szentháromság-oltár oszlopívén elhelyezett felírás tanúsította: APERTA / 1751 : RESTAU. / 1756 : PER IOA. / BIRO C. E. CA. CA. / PLE. CLA. (Erről az eseményről ma a szentély északi oldalkápolnájának ablakmélyedésében lévő kerek emléktábla szól.)

Miután 1751-ben megnyitották a királyi kápolnát, a plébános szerződést kötött a következő, a Szentháromság tiszteletére szentelt oltár megfaragására. A sorrendben negyedik oltár költségeit patrónusa, rátóti gróf Gyulaffy László kancellár, majd halála után örököse, galántai gróf Esterházy Dániel állta. A faloltár nem a pillérköteget, hanem a menzát (az oltár felső lapját) fogta félkörbe. Az oltárt összesen tizenhét faragott szobor díszítette. A vöröseshajnára márványozott építmény konzoljain ült a négy egyházatya, felettük egy-egy szárnyas puttóval. Inda- és rácsdekorációk díszítése felett, egyedi szerkesztési elv alapján négy szerzetes mellszoborra volt látható. A széleken két nagy szárnyas angyal hajolt az oltárbelső felé, tetején háromszögű glória ékeskedett. A menzán inda- és kagylómotívumú nagy tabernákulum feküdt, mely felett két kerubfej talpazatot tartott. A talpazaton földgömb és a kígyó fejére taposó Immaculata. A háttér közepén felhőglóriában és aransugárban, fehér-kék köpenyben Szűz Mária állt, feje felett két angyal tartotta a koronát. Az oromzatban gomolygó felhők és glória közepette Krisztus és az Atyaisten ült, baljában a keresztet tartó földgömbbel. A főpárkány mezejében két oroslán fogta közre a patrónus, Gyulaffy gróf kilencágú címerét. (Az oltár ma a kolozsmonostori Fájdalmas Szűzanya-plébániatemplom főoltáraként működik.)

Az 1697. évi tűzvész súlyosan megrongálta a gótikus boltozatot, ezért a szentély újraboltozását nem lehetett tovább halogatni. Az 1754-ben befejezett barokk boltozat az előzőnél jóval alacsonyabbra sikeredett: elfedte az ablakok felső záródékát, és nehézkes, téglából falazott diadalívével rontotta a templom belső térhatását. A boltozat 18×25 cm-es porondos kézi tégláit az újraboltozás számára külön, a célnak megfelelő minőségben égették.

A déli oldalkápolnában álló oltárt a plébános kivetette, és a templomfal mellé helyeztette. Az 1753-ban megnyitott királynői kápolnába (az evangéliumi oldalon) az addig elhagyatottan, magányosan álló régi Nepomuki Szent János-szobor felhasználásával készült új oltárt tettek. A korábbiakhoz viszonyítva az ötödik oltár lett a legegyszerűbb és a legszerényebb. Négy magas talpazatán, a négy oszlop közötti posztamensen (talpazaton) két szent püspök által közrefogva, a tabernákulum felett emelkedett Nepomuki Szent János nagyméretű szobra. Jobbjában tekintélyes feszületet tartott, balját kitárta. A feje fölött baldachinból függőny-szerűen aláhulló lepel. Az oromzaton faragott dombormű, mely a térdelő Jézus mellett a víz színén álló, szívet és a keresztet tartó Szent Jánost ábrázolta. Kettőjük

kompozícióját felhőkoszorú tetőzte a Szentlélek repdeső galambjával. (Az oltár helyére később a Szűz Mária tiszteletére emelt neogótikus oltárt állították.)

Az oltárok építtetése mellett Biró János plébános figyelme egyháza egyéb helyi liturgiai szükségleteire is kiterjedt. Az oltármunkálatok közepette alabástromból szenteltvíztartót, torockói márványból keresztelőkutat faragtatott. A díszítő plébános Hofmayer Józsefet bízta meg a templom padlózatának faragott kövekkel való burkolására. A hat évig tartó, 1753-ban elkezdett és 1759. szeptember 28-án befejeződött munka során 938 darab faragott követ kellett a helyére illeszteni. A padlózás elkészültével egy időben, 1759. szeptember 28-án teljes díszében ragyogott a főoltár tizenkét gyertyatartójával, aranydíszes tabernákulumának visszfényében.

Biró János plébánossága utolsó évében, 1759 márciusában készült el a barokk korban általánossá vált, az oltáriszentség bemutatására szolgáló liturgikus ötvös-tárgy, a nagy monstrancia. A Gyulai László és Szakáll János ötvösmesterekkel kötött szerződés első pontjában leszögezték, hogy az Úrmutató a munka minden részletében a károlyfehérvári káptalani templom monstranciájának formájára készüljön. („Ad formam Monstrantiae Ecclesiae Capituli Carolinensis secundum omnes illius partes.”)¹² A károlyfehérvári – későbbi nevén gyulafehérvári – templom Úrmutatója és annak bőrtokja a kolozsvári monstrancia előzményeként néhány évvel korábban, valószínűleg Bécsben készült, először az 1755. évi leltár említette.¹³ Művészettörténeti jellegű leírása is jól érzékelteti, liturgikus elgondolásából, formai és tartalmi kivitelezéséből, figurális díszítményeiből mennyi ötlet merítettek a kolozsvári ötvösök. A *Rationes Ecclesiae Claudiopolitanae de Anno 1739–52* című jövedelem-összeírás hosszasan és részletesen taglalta a felhasznált, Bécsből hozatott drágakövek színét, nagyságát, súlyát, származási helyét. Összesen 756 darab fehér, veres, kék és zöld követ, valamint 16 font súlyú aranyat és ezüstöt dolgoztak fel a mesterek. A csodálatos ötvösmű 1645 magyar forintba és 92 dénárba került. Az elkészült díszes Úrmutatót, a 18. századi kolozsvári ötvösművesség legszebb és legmonumentálisabb alkotását 1759. április 2-án ünnepélyes közszemlére tették ki.¹⁴

*A monstrancia leírása*¹⁵

Anyag: Aranyozott ezüst.

Leírás: Vízszintes és függőleges tagolású, hullámos peremű, ovális talp. Talpazatán barokk ékítmények – jellegzetes kagylómotívumok – között négy

¹² A gyulafehérvári Úrmutató leírása: „Úrmutató, aranyozott ezüst, vert, vésett. Talpa ovális, hullámos. A talpboltozat kagylós, kartusos. Négy csigás, kagylós, angyalfejes tagolás között négy dombormű: Utolsó vacsora, Mannasedés, Mihály főangyal, Nagy Szent Gergely pápa. Nódusza kartusokkal és kövekkel díszített kerete alatt a Szentlélek galambja, jobbra füstölő, térdelő angyal, balra térdeplő főpap, fenn az Atyaisten Krisztus kínszenvedésének eszközeit tartó két angyalka közt. Az Atyaisten felett köves baldachin, legfelül fehér és zöld kövekkel ékes egyenlőszárú kereszt. A keresztábrázolás mögött dús sugárkoszorú. A talpperemen I K mesterjegy.” Ld. ENTZ, 1958. 174.

¹³ ENTZ, 1958. 174.

¹⁴ Első leírása nem azonosította alkotóit. Erdélyi 1941. 18. (95. sz.)

¹⁵ A kolozsvári és a mintául szolgáló gyulafehérvári monstrancia összehasonlításához ld. a 12. sz. jegyzet forrását.

dombormű.¹⁶ A hosszanti oldalon az Utolsó vacsora és a Mannahullás, a rövidebben Szent Mihály diadala és a Diadalmas anyaszentegyház ábrázolása. Felette angyal tiarával, baljában két kulcs és a kereszt.¹⁷ A talp tetején kövekből applikált kagylók. A talp felső részén lemezgallér és kagylós öv, valamint volutás lezárás. Sarkain kagylókkal, angyalfejekkel díszített oszlopszerű domborítás. Az oszlopon kék-fehér kövek füzére,¹⁸ a talpon 23 fehér, 15 kék, 3 zöld és egy vörös kő.¹⁹ Váza alakú nódusza négyszögletes,²⁰ előtte Keresztelő Szent János-ábrázolás. Felette három fehér, négy vörös és egy kék színű kő.²¹ Az oltáriszentség körül a Szentháromság megjelenítése. A baldachin alatt a jelképesen ábrázolt földre, a glóbuszra támaszkodó dicsfénykoszorús Atya, homlokán az őt megjelenítő szem háromszögű szimbólumával; lennebb dicsfényben tündöklő galamb formájában a Szentlélek, majd alatta Krisztus a kereszttel és a báránnyal, a klasszikus Jó Pásztor-ábrázolás. Az Atyaisten alakja mellett a vértanúság eszközeit kezükben tartó angyalok, az egyiknél ostor és nádszál, a másiknál három szeg és töviskorona.²² Középen adoráló angyal, jobbra térdelő Melkizedek,²³ kezén négy fehér és egy vörös kővel.²⁴ Az angyal koronáján 12, a pánton hét,²⁵ a térdén két fehér kő. Alattuk nagy voluta, fehér színű kőfüzérekkel. A Szentlélek galambja mellett két rozetta, négy fehér és egy kék kővel.²⁶ A kiugró, magas ostyaszekrény volutás, kagylódíszes keretét 140 fehér, 29 kék, 17 zöld, 11 vörös és két sárga,²⁷ lunuláját 16 fehér, hét kék és egy zöld színű kő díszíti.²⁸ Az Atyaisten felett baldachinban 33 fehér,²⁹ 11 zöld és két kisebb kék,³⁰ alatta négy kék és egy vörös nagyobb kő.³¹ A baldachin tetején

¹⁶ A négyes szám a világ, a teremtés teljességére utal.

¹⁷ A pápai hatalom jelképei: a hármasság korona és a kereszttel ábrázolt két kulcs, Krisztus hatalmának – oldás és kötés – jelképei.

¹⁸ A tisztaság és ártatlanság együttvalóságának kifejezése.

¹⁹ A színszimbólika – fehér (ártatlanság), kék (tisztaság), vörös (Krisztus vére), zöld (feltámadás) – az ártatlanul kereszthalálra ítélt Krisztus feltámadásának igazságát hirdeti.

²⁰ A kockaforma a végzetre utal, a keresztre feszítésnél a katonák kockát vetettek Krisztus köntösére.

²¹ Az ártatlanságnak, a tisztaságnak és Krisztus vérének a színei. Számuk összege (nyolc) Krisztusnak a teremtés nyolcadik napjának számító feltámadására, az Utolsó ítélet és az örök élet kezdetére utal.

²² Az összetett szimbólumok Krisztus kínhalálának eszközeit ábrázolják.

²³ Melkizedek: az Ószövetségben Sáleem királya és El-Eljon (= a magasságbeli Isten) papja.

²⁴ Az ártatlanul elítélt Krisztus vérének szimbóluma. A kövek összessége az ötös számot adja, amely az isteni szentség jele, Krisztust és az őt körülvevő négy evangélistát jelképezi.

²⁵ A 12-es szám alapvető szakrális jelentést hordoz (Izrael 12 törzse, 12 kis próféta, 12 apostol). A hét szent szám, a három (Isten) és a négy (világ) összege: a hatnapos teremtés után a hetedik napon megpihent az Úristen.

²⁶ A sok fehér színű kő – az ártatlanság – hangsúlyozása mellett helyet kapott a kék, a tisztaság, Szűz Mária megjelenítése is. Az öt kő Krisztust és a négy evangélistát jelképezi.

²⁷ A fehér az ártatlanságnak, a kék a tisztaságnak, Szűz Máriának, a zöld a halhatatlanságnak, a feltámadásnak, a Szentléleknek a színe, a vörös Krisztus vérét, a sárga a szentséget szimbolizálja.

²⁸ A kék a tisztaság, Szűz Mária, a zöld a halhatatlanság, a feltámadás, a Szentlélek színe. A kövek összességét adó számok Krisztusnak a teremtés nyolcadik napjának számító feltámadására, az Utolsó ítélet és az örök élet kezdetére utal.

²⁹ A kövek száma Jézus 33 évnyi földi életét fejezi ki.

³⁰ Kedvezőtlen, rossz számok. A 11 az isteni tökéletességet és harmóniát megbontó gonoszság és bűn jelképe, a kettes a tökéletesség ellentéte.

³¹ A négy kék színű kő az apostoloknak és a tisztaságnak, a vörös Krisztus vérének kifejeződése.

két angyal veszi közre az egy nagy kék, az egy nagy és 44 kisebb fehér, valamint négy-négy kisebb zöld és vörös kövel díszített keresztet.³² A kereszt hátoldalán öt darab erdélyi zománcos,³³ 17. század végi boglár, középen gránáttal.³⁴ Hátral, a kagylódíszekkel keretezett szekrény oldalán véset: *MAJORI GLORIAE DEI MONSTRANCIA HAEC ECCL. PARO. S. MICHA. CLAUD: CURATA PER JOANN: BIRO. C. E. A. CAR: CAN. ARCH: COLO: PLEB. CLAUDIOP: HAC IN URBE ANNO 1758.*³⁵ Talpán, szárán és a sugárkoszorú lemezén beütve SzI, Szakáll János³⁶ mesterjegye. A felső lemezen és hátul, az ostyaszekrény alatt beütve GL, Gyulai László³⁷ mesterjegye.

Megjegyzés: Bíró János megrendelésére készült. A talpon és a nódusz felett egy-egy kő, az ostyaszekrényen egy kövekkel díszített rozetta hiányzik.

Méret: magasság: 107,5 cm; szélesség: 57 cm; talpátmérő: 39 x 33 cm.

Készült: Kolozsvár, 1756–1758.

Hozzá tartozik:

A monstrancia tokja³⁸

Anyag: Világos barna bőr, kárminpiros bársony béléssel.

Leírás: Elő- és hátrésze favázán bőr behúzat. Előoldalán arany és vörös színű, festett levéldíszes négyzet.³⁹ Felirata: *MONSTRANTIA / ECCLESIAE PAROCHIALIS / CLAUDIO: POLITANAE. / ANNO 1759 / ABSOLUTA.*⁴⁰

Megjegyzés: Bíró János megrendelésére készült. Készítője egy Kelemen nevű kompaktor.⁴¹

Méret: magasság: 118 cm; szélesség: 62 cm; átmérő: 47 cm.

Készült: Kolozsvár, 1759.

A most közreadandó, több személy kézírásától származó, megfogalmazásában és helyesírásában egyedi sajátosságokat tükröző, eddig ismeretlen, korabeli becses adatok megvilágítják a kolozsvári Szent Mihály-templom nagy monstranciájának, vagyis Úrmutatójának keletkezési körülményeit, költségvetését, az elkészítéséhez felhasznált anyagok mennyiségét és típusait, a közreműködő személyek nevét.⁴² Világosabban és a maga teljességében tárul fel egy barokk műalkotás

³² A zöld a halhatatlanságnak, a feltámadásnak a színe, a vörös Krisztus vérének szimbolizálja.

³³ Az erdélyi zománc a 17–18. századi rekeszes zománcmunkák egyik fajtája. A rekeszek nincsenek egymás mellett, gyakran ékkövek díszítik.

³⁴ Az ötös szám Krisztust és az őt körülvevő négy evangélistát jelképezi.

³⁵ Fordítása: A kolozsvári Szent Mihály plébániatemplom Úrmutatóját Isten nagyobb dicsőségére Bíró János, a károlyfehérvári székesegyház kanonok-főesperese készítette a kolozsvári plébánia díszítésére, ebben a városban az 1758. esztendőben.

³⁶ Szakáll János (1748–1792) kolozsvári ötvös, arany- és ezüstbevéltő tiszt. A gyulafehérvári (erdélyi) Egyházmegyei Múzeum egyik címeres kelyhét (1758) őrzi.

³⁷ Gyulai László (18. sz.) kolozsvári ötvös és rézmetsző.

³⁸ A gyulafehérvári monstrancia bőrtokjának összehasonlításához lásd a 12. sz. jegyzetet.

³⁹ A négyzet a keresztény ikonográfiában fontos alapkövet jelent, amelyen a teológiai erények egyike, a Hit áll.

⁴⁰ Fordítása: A kolozsvári plébániatemplom tökéletes monstranciája az 1759. esztendőben.

⁴¹ Kompaktor (compactior) = könyvkötő

⁴² Itt köszönöm meg Szörényi Lászlónak, a MTA Irodalomtudományi Intézete igazgatójának a kézirat lektorálásakor adott segítséget és szakmai tanácsait.

megszületésének érzelmeiktől sem mentes folyamata. Mindezek figyelembevételével a legbecsesebb képzőművészeti alkotások között tarthatjuk számon az eredendően Isten dicsőségére és dicsőítésére szánt, de alapvetően mégis emberi léptékű művészi teljesítményt, a korabeli erdélyi ötvösség remekművét.

A sajtó alá rendezés során a korabeli szöveg minél hűségesebb közreadására volt a cél, hogy ezáltal is közelebb hozható legyen a korabeli időszak gondolkodásmódja és nyelvi kifejezési eszközei, a latin szavak elterjedt használata és az akkori kolozsvári nyelvjárásra jellemző ‚a‘-zás írásbeli rögzülése.

Forrás

*A Rationes Ecclesiae Claudiopolitanae de Anno 1739–52 című jövedelem-összeírásnak a nagy monstranciával kapcsolatos bejegyzései*⁴³

De Eleganti Nova Monstrantia Instrumenta et Computus⁴⁴

Anno 1758 die 13^a Julij az M[é]l[tósá]gos Kolosvári⁴⁵ Plebanus Biró János Kanonok Úr előtt megjelenvén Kolosvári juratus civis⁴⁶ Gyulai László és Szakál(l) János Ötvösek eő K[e]g[ye]l[me]k és az említet(t) Kolosvári Romano Catholica Ecclesia⁴⁷ számára eő K[e]g[ye]lme]k által készített monstranciának megaranyozására aranyat kérvén, adott az nevezett M[é]l[tósá]gos Plebanus Úr eő K[e]g[ye]lme]k[ne]k kezekhez Hollandus Aranyakat,⁴⁸ hat lot⁴⁹ és fél arany nyomókat; úgy két lot s fél arany nyomót idem⁵⁰ tíz és fél arany nyomó depurált⁵¹ aranyakat, hogy az Ti[sz]t[elendő] P[ater] Káplány Úr praesentiájában⁵² fel olvasztván eő K[e]g[ye]lme]k depuratiojával⁵³ amen(n)yit decrescalni⁵⁴ fog, annak annyi pondussáról⁵⁵ attestálván⁵⁶ T[isz]telendő] P[ater] Káplány Uram eő K[e]g[ye]lme]k arról igazán ratiocinálni⁵⁷ tartozzanak sub conditionibus tunc specificandis ex inferendis.⁵⁸

Coram Nobis⁵⁹

⁴³ Lelőhely: Szent Mihály plébánia Levéltára, Kolozsvár. Itt köszönöm meg Ft. Kovács Sándor főesperes-plébános úrnak a levéltári kutatás engedélyének megadását.

⁴⁴ De Eleganti Nova Monstrantia Instrumenta et Computus = a választékos új monstrancia elkészítéséről és számításáról

⁴⁵ Kolozsvár, ma Cluj-Napoca, Ro.

⁴⁶ Juratus civis = esküdt polgár

⁴⁷ Romano Catholica Ecclesia = Római Katolikus Egyház

⁴⁸ Hollandus arany = holland pénznem

⁴⁹ Lat (lot) = tömeg-mértékegység, 1/2 uncia = 1/16 márka = 1/32 font – budai lat = 15,34 gramm

⁵⁰ Idem = ugyanaz

⁵¹ Depurált = tisztított

⁵² Praesentiájában = jelenlétében

⁵³ Depuratiojával = tisztításával

⁵⁴ Decrescalni = lecsökkenteni

⁵⁵ Pondus („nehézék”) = 8 obulus = 1/3 lat = 1/48 márka = kb. 4-5 gramm

⁵⁶ Attestálván = tanúsítván, igazolván

⁵⁷ Ratiocinálni = elszámolni

⁵⁸ Sub conditionibus tunc specificandis ex inferendis = olyan feltételek alatt, amelyeket majd akkor fogunk megállapítani

⁵⁹ Coram nobis = előttünk

Michaële Szélyes⁶⁰ mp.⁶¹ és Samuele Páll⁶² mp.
Archivi Conventus B[eatae] M[ariae] Virginis
de Kolos Monostra Requisitoribus⁶³

A[nn]o eodem die subsequente 14^a Julj⁶⁴ felolvasztván mi előttünk az fellyeb(b) írt aranyak[na]k nagyobb részét és depuralván lött az 8 lot s egy arany nyomó aranyból depuralt arany hat lot három arany s négy fertály⁶⁵ nyomó arany megmaradván, még az salakos tisztítatlan darabocskák és apróság szemecskék vagy setét forma darabocskák; mely hogy mi előttünk felolvasztván annyira decreszcalt⁶⁶ super eo fide nostra mediante⁶⁷ attestalunk Claudop[oli] A[nn]o die que praenotatis.⁶⁸ Az fellyebb írt és depuratióra Ötves Gyulai László és Szakál(l) János eő K[e]g[ye]lmek[ne]k admanuált⁶⁹ aranyport depurationem in praescripta mensura⁷⁰ tisztítva pro hic et nunc⁷¹ a M[é]l[tósá]gos Plebanus Úr kezénél maradt, míg az monstrantia az Aranyazásra próbáltatik. Super quibus modo predict testamur.⁷²

Fidem qui supra⁷³ Michaël Szélyes mp. és Sámuel Páll mp.

Anno 1758. Die 20ma Julj az Monstrantianak aranyozására kívántató és felyeb(b) specificált depuratum,⁷⁴ mind eddig a Méltóságos Inspector⁷⁵ Úrnál tartatott aranyat Kolosvári Ötves Gyulai László és Szakál(l) János Uraimék aranyat két lotot és egy aranyak fél fertályát, avagy nyolczad részét előttem kezekhez vették praesentibus arról attestálok.

Joannes Kovács mp.

S[acr]ae [Caesareo] Regi[ae]que [Majestatis in Liberae Regiae] Ci[vi]t[at]i
Claud[iopoli] R[egio] P[erceptore]⁷⁶

Ita est Gyulai László mp.

és Szakáll János mpria

⁶⁰ Szélyes Mihály jegyző, 1735–40-ig marosvásárhelyi nótárius. Hatalmas városi telkét 1740-ben a minoriták megvásárolták, ahová templomukat és kolostorukat építtették.

⁶¹ Manu propria = saját kezűleg

⁶² Páll Sámuel (18. század) városi főbíró, Kolozsvár levéltárának rendezője.

⁶³ Archivi Conventus Beatae Mariae Virginis de Kolos Monostra Requisitoribus Requisitor = a Boldogságos Szűz Máriáról nevezett kolozsmonostori konvent levéltárának levélkereső

⁶⁴ Anno eodem die subsequente 14^a Julj = ugyanazon esztendő július 14-ét követően

⁶⁵ Fertály = súlymérték, a mázsa negyede, 25 kg

⁶⁶ Decreszcalt = lecsökkent

⁶⁷ Fide nostra mediante = igaz hitünk szerint

⁶⁸ Anno die que praenotatis = a fent jelzett évben

⁶⁹ Admanuált = átadott

⁷⁰ In praescripta mensura = fent említett mértékben

⁷¹ Pro hic et nunc = itt és most

⁷² Super quibus modo predict testamur = amelyekről az előbb említett módon tanúsítjuk

⁷³ Fidem qui supra = a hitet megerősítik, akik fennebb

⁷⁴ Specificált depuratum = különlegesen tisztított

⁷⁵ Inspector = felügyelő, ellenőr

⁷⁶ Sacrae Caesareo Regiaeque Majestatis in Liberae Regiaeque Civitati Claudiopoli Regio Perceptore = Ő szent császári és királyi felsége adószedője Kolozsvár szabad királyi városban

Die et A[nn]o iisdem az megnevezett Gyulai László és Szakáll Uraimék azon Monstrantiához való Talpját megmérvén, előttem az egyik darabban magánosan találtatott lótnak Nro. 105

Item az Manubrium,⁷⁷ mely két darabból áll, tészén lótot Nro. 46 1/2

Talán a mérő serpenyőben lévén akkor hiba, azután Szakál(l) úr felhozta a Manubriumot és újólag mérve lett 46 lot s egy könting⁷⁸ die 24 July.

Az több része még méretetlen maradt. Item fél köntinget 1/8

Summa lótot Nro. 151 5/8

Coram me⁷⁹ Joanne Kovács ut supra.⁸⁰

Ita est Gyulai László mp.

és Szakáll János mp.

Kolosvári Ötvesek Gyulai László és Szakál(l) János Uraimék az M[é]l]t[ó]s[á]l]g[o]s Inspector⁸¹ Úrtól ennek előtte 13^{ka} July által kezekre vett és depuralni való Hollandus aranyakat vettenek nro. 42, de héjánosok⁸² lévén, egy arany nyomó híja esvén nyomót 41 aranyakat, melyek depuraltatván nyomtanak ut supra 20ma July két lótot és egy aranyak nyolczad részét.

Die item 5ma Xbris⁸³ vettenek kezekhez deponált aranyat kilencz arany nyomót egészlen.⁸⁴

Coram me Joanne Kovács mp.

Ita est⁸⁵ Gyulai László mp. és Szakáll János mp.

A[nn]o 1758. die 19. Xbris Gyulai László és Szakál(l) János ötvesek[ne]k ő k[e]g[ye]l]mek[ne]k még az előt(t) adot(t) aranyak nem lévén elégségesek a Monstrantia aranyazására, adtam 6 pondust kinyomó öt hollandus és egy körmöczi aranyakat.⁸⁶

Jo[ann]es Biró mpia.

Ita est Gyulai László mp.

és Szakáll János mp.

Anno 1759. die 30. Januarj mégis elégséges nem lévén az arany, adtam két hollandus pondust kinyomó aranyakat.

Ita est Gyulai László mp.

és Szakáll János mp.

⁷⁷ Manubrium = markolat, fogantyú

⁷⁸ Könting (másképpen quintli vagy drachma) = súlymérték, a lat (lót) negyed része 3,9 gramm

⁷⁹ Coram me = előttem

⁸⁰ Ut supra = ahogy fennebb

⁸¹ Inspector = felügyelő, ellenőr

⁸² Héjánosok = hiányosak

⁸³ Xbris = Decembris (december)

⁸⁴ Egészlen = egészen

⁸⁵ Ita est = Úgy is van (igen)

⁸⁶ A körmöcbányai pénzverdében vert aranyak (később dukátnak nevezett forintok) híresek voltak tisztaságukról, ezért a „körmöci arany” fogalom volt Európa-szerte.

Infrascripti recognoscimus et attentamur super eo.⁸⁷ Quod in Anno 1756. Die 30ma. Mensis 7bris.⁸⁸ Az Királyi Kolosvár Várossában lévő Venerabilis Parochialis Catholica Ecclesianak⁸⁹ Templomában kívántató Remonstrantianak megcsinálását Ezüsből megaranyozva és kövekkel megrakva, azon nevezett Venerabilis Ecclesianak Méltóságos Plebanus Méltóságos Biró Úrral alkudunk róla megfontyát⁹⁰ a den[arii]⁹¹ 72, mely is elkészülvén megaranyozva az belérakott köveken kívül lett 15 font⁹² és 29 lót. Ennek elkészítéséért az fejer ezüst munkájáért és azon kívül rajta tett aranyozásért, az Munkánkért, az Nevezett Méltóságos Plebanus Úr készpénzül fizetett ungaricalis florenos⁹³ négy száz harmincz négy forint és den[arii] 30. Az aranyozására hozzája adott magunk tisztított aranyokért, nyolcz lót félért, melynek is ára részén u[ngaricalis] f[lorenos] 42, den[arii] 50, in summa⁹⁴ részén u[ngaricalis] f[lorenos] 476, den[arii] 80.

Melyeket, hogy sine defectu⁹⁵ az Méltóságos Úrtól percipiáltunk⁹⁶ futuro pro testimonio⁹⁷ adjuk ezen Quietantiákat⁹⁸ fide nostra mediante. Claudiopolis⁹⁹ Die 28ma Juny 1759.

Gyulai László mp. és Szakáll János mpria
Mindketten Kolosvár Várossában lakó hütös¹⁰⁰ Céhbeli Eötves Mesterek.
Coram me Joanne Kovács mp.
S[acr]ae Cae[sare]o Regiae[que] Ma[jes]t[at]is in Libera Regiaeque
Civitati Claudiop[oli] Regio Perceptore.

Mivel Isteni Kegyelemből a Kolosvári Catholica Parochialis Ecclesiában, amik pro decore Dom[us] DEI¹⁰¹ szükségesek voltak, nagyob(b) részre szorgalmatos industriaja¹⁰² által a Fő Tisztelendő Károlyvári¹⁰³ Canonok és Kolosvári Plebanus Biró János Úr által majd mind végben vitettek; Hanem illy Királyi Templomban nem találtatván illendő Monstrantia, tehát annak is elkészítésére igyekezővén

⁸⁷ Infrascripti recognoscimus et attentamur super eo = alulírottak elismerjük és jótállunk arról

⁸⁸ Mensis 7bris = septembris (szeptember) hónap

⁸⁹ Venerabilis Parochialis Catholica Ecclesianak = tisztelgetreméltó plébániai katolikus egyháznak

⁹⁰ Fontyát = fontját

⁹¹ Dénár = római eredetű ezüstpénz. A garas 5 dénárral, a krajcár 1,33 dénárral volt egyenértékű. A dénárt ezüsből verték, Mária Terézia pénzreformja értelmében 1760-tól rézből készült. Magyarországon 1767-ben vertek utoljára dénárt.

⁹² Font = 32 lat = 56 dekagramm

⁹³ Magyar forint = Az ezüstalapú forint (a bankjegyeken Gulden, az érmeiken Fl., latinul Florenus) egy történelmi ezüstalapú pénzegység volt. 1750-től 1892-ig, az aranyalapú valuta bevezetéséig volt a Habsburg Birodalom, majd az Osztrák–Magyar Monarchia elsődleges törvényes fizetőeszköze. Két fő típusa 1750–1857 között az úgynevezett konvenciósi forint, azután az osztrák-értékű forint. Az előbbi 60, az utóbbi 100 krajcárral volt egyenértékű.

⁹⁴ In summa = egészben

⁹⁵ Sine defectu = hiány nélkül

⁹⁶ Percipiáltunk = beszedtünk

⁹⁷ Futuro pro testimonio = a jövődő tanúságtétel végett

⁹⁸ Quietantiákat = nyugtákat

⁹⁹ Claudiopolis = Kolozsvár (ld. a 45. sz. jegyzetet) latin neve

¹⁰⁰ Hütös = hités

¹⁰¹ Pro decore Domus Dei = Isten Házának díszéért

¹⁰² Industriája = munkálkodása

¹⁰³ Károlyfehérvár, később Gyulafehérvár (ma Alba Iulia)

a nevezett Plebanus Úr ex congesto a se per partes antedaneis in annis argento,¹⁰⁴ hogy felállítatnék azon Monstrantia, megszegődék a Ti[sz]te[lete]: Plebanus Úr Kolosvári Gyulai László és Szakáll János Ötvésekkel eő Kegyelmeikkel sub his Conditionibus:¹⁰⁵

1mo Hogy amely Delineatiot¹⁰⁶ tétetet Károlyvárat a Plebanus Úr, ad formam Monstrantiae Ecclesiae Capituli Carolinensis,¹⁰⁷ secundum omnes illius partes¹⁰⁸ légyen azon Monstrantianak is elaboratioja,¹⁰⁹ figurákkal, párkányozásokkal, kövekkel, trébellezésekkal¹¹⁰ és minden hozzá illendő Ornamentumokkal,¹¹¹ olly munkával, hogy minden részei polité,¹¹² s minél ékesebben lehet, kidolgoztassanak a nevezett Ötves eő Kegyelmeiktől.

2do Mikor az Ezüsből való munka minden illendő proportiokkal¹¹³ elkészül: azután repraesentálván¹¹⁴ (addig is amint jobb, consultálodván¹¹⁵ a sokszor említett Plebanus Úrral) discutiáltassék,¹¹⁶ és akkor concludáltassék,¹¹⁷ hol maradjon fejéren, és hol aranyason.

3^{io} Sietetni kel a munkát, hogy bár csak indilate¹¹⁸ Húsvétra el készüllyön a jövő esendő 1757. esztendőben, és azért Ötves Uraim más munkát ne dolgozzanak, se ne fogadgyanak késedelmeztetőjét ezen munkának.

4to Mivel hogy adott a nevezett Úr Kezekhez megolvasztva in tres partes¹¹⁹ tizenegy font és tizenhárom Lot Ezüstöt 12 próbás nagyob(b) részére, és harmada 13 próbás, amint remonstrálni¹²⁰ fogják az eő K[e]g[ye]l[me]ktől kiadott próba particulácskák¹²¹ a trébelleyes¹²² munkára való tudni illik, abból híven dolgoznak és szorgalmatosan. Lészen:

5to Minden Lotért fizetések 72 pénz kövezésivel együtt, de az aranyozásért különös lesz fizetések more solito.¹²³

6to Hogyha, kitől Isten őrizze, valamelyik decedalna,¹²⁴ a másik tartozzék absolválni¹²⁵ a munkát, vagy annál inkább, ha mind a ketten elhalnának, felesé-

¹⁰⁴ Ex congesto a se per partes antedaneis in annis argento = az őáltala az elmúlt évben részenként felhalmozott ezüstöt

¹⁰⁵ Sub his Conditionibus = ezekkel a kikötésekkel

¹⁰⁶ Delineatiot = tervrajzot

¹⁰⁷ Ad formam Monstrantiae Ecclesiae Capituli Carolinensis = a károlyfehérvári (ma gyulafehérvári) káptalani templom monstranciájának formájára

¹⁰⁸ Secundum omnes illius partes = a munka minden részletében

¹⁰⁹ Elaboratiója = kidolgozása

¹¹⁰ Trébellesekkel = domborításokkal

¹¹¹ Ornamentumokkal = díszítményekkel

¹¹² Polite = simított, csiszolt

¹¹³ Proportiokkal = arányokkal

¹¹⁴ Repraesentálván = bemutatván

¹¹⁵ Consultálodván = megbeszélvén, tanácskozáva

¹¹⁶ Discutiáltassék = megvizsgáltassék

¹¹⁷ Concludáltassék = határozottassék (határozzanak arról)

¹¹⁸ Indilate = haladéktalanul

¹¹⁹ In tres partes = három részletben

¹²⁰ Remonstrálni = kifogásolni

¹²¹ Particulácskák = részecskék

¹²² Trébeles = domborításos

¹²³ More solito = szokásos módon

¹²⁴ Decedalna = meghalna

¹²⁵ Absolválni = befejezni

gek obligaták¹²⁶ maradjanak, az Ezüst visszaadásra, úgy ha pénzt leváltak,¹²⁷ annak is pro aquo et justo restitutiojára.¹²⁸ Honnan:

7mo A fizetésekből pénzek[ne]k fizetése légyen per partes,¹²⁹ secundum progressum operis,¹³⁰ és mikor elvégzik viso labore et pensitato,¹³¹ de pleno¹³² kifizetnek.

Mely dolog és Contractus¹³³ így menván előttünk végben, mÿs¹³⁴ futuro pro testimonio adgyuk ezen Levelünket, mellyet nevünk subscriptiojával¹³⁵ és szokott pecsétünkkel Corroboráltunk¹³⁶ fide nostra mediante in Residentia Parochiali¹³⁷ A[nn]o 1756. die 30^a Septembris.

Correcta per Nos.¹³⁸

Endes Péter mp.¹³⁹ és Páll Sámuel mp.

Kolosmonostori Conventualis Requisiteorok¹⁴⁰ mindketten.

Ezen Contractusban specificált munkára a fellyebb nevezett M[é]l[tósá]g[o]s Kolosvári Plebanus úrtól Biró János úrtól leváltunk anticipato¹⁴¹ fl[orens] 40, idest¹⁴² negyven vonás forintokat¹⁴³ die 24ta 8br[is] 1756.

Gyulai László mp.

Szakáll János mpria

Anno 1757. Gyulai László eő K[e]l[g]l[y]lmének az Contractusban megírt 11, idest tizenegy font ezüstön és tizenhárom lóton kívül adatott ezüst lotones 19 és fél.

Die 8ra 9bris¹⁴⁴ ugyan eő K[e]l[g]l[y]lmének öccsével arany mívessel edgyüt(t) 16 próbás ezüst adatott lotones 11, azaz tizenegy lot ezüst, fejár kövek Mon. 782 duplex¹⁴⁵ kék 45.

A[nn]o 1758. die 17. January Szakály [sic] János eő K[e]l[g]l[y]lmének ment kezéhez harmincz egy lot uti apparet¹⁴⁶ talán 15 próbás, amelyből próbát hagyván mindezeket az próbadarabok mutattják meg.

¹²⁶ Indilate = haladéktalanul

¹²⁷ Leváltaknak = felvesznek (pénzt). Ld. SZABÓ, 1995. 1108.

¹²⁸ Pro aequo et justo restitutiojára = értéke és mértéke visszaállításáért

¹²⁹ Per partes = részletekben

¹³⁰ Secundum progressum operis = a munka előhaladása szerint

¹³¹ Viso labore et pensitato = megvizsgálván és megítélván a munkát

¹³² De pleno = teljességgel

¹³³ Contractus = szerződés

¹³⁴ Mÿs = mi is

¹³⁵ Subscriptiojával = aláírásával

¹³⁶ Corroboráltunk = megerősítettünk

¹³⁷ Fide nostra mediante in Residentia Parochiali = igaz hitünk szerint a plébánia lakóhelyén

¹³⁸ Correcta per Nos = javítva általunk

¹³⁹ Endes Péter (18. sz.) levélkereső (lásd az 63. sz. jegyzetet), városi főbíró.

¹⁴⁰ Conventualis Requisiteorok = konventi levélkeresők

¹⁴¹ Anticipato = foglaló, előleg

¹⁴² Idest = annyi mint

¹⁴³ Vonás forint = 3 darab 17 krajcáros

¹⁴⁴ 9bris = November

¹⁴⁵ Duplex = kettős

¹⁴⁶ Uti apparet = ahogy látszik, kitűnik

Anno 1758. Die 25. Februarÿ az mely ezüstöt vettem volt Gyulai László Uram olvas(z)tójából égetett Lotones 37, másfélét Lotones 73, azokat is 73. Pater Lászlóffy Káplány Úr¹⁴⁷ előtt) öszve olvasztatván die 3^{ia} Martÿ az égetett ezüstből az arany mÍves munkájára 16 próbás ezüstöt Gyulai László és Szakál(l) ő Kegyelmeknek adtunk által Lotones 20. A többit munka alá ő Kegyelmeknek Lotones 81. De mivel adulteralt¹⁴⁸ ezüst azokon kívül találtott Lotones kettő és fél, azokat is általadtuk, hogy még csinályanak rája. De az munka közé ne tegyék és így, mivel hogy a 110 lot ezüstből per qui essentionem¹⁴⁹ adatott, hat lot ment ő Kegyelmek keze alá.

Azon pedig adulteralt ezüst formát vagy az venditor¹⁵⁰ Örmény vegye vissza, vagy ha az nem lenne, quantotius,¹⁵¹ restitualjak¹⁵² nekem, mi ez figura amint kiadatott.

Ita est Antonius Lászlóffy mp.
Capellanus Claudiopolitanus¹⁵³

1758. die 23. Martÿ Gyulai U[ramna]k adtam H[ungaricalis] flo[renos] 20, idest hús Magyar Forintkot.

Joan Biró mp.

Anno eodem die 1ma 8bris¹⁵⁴ adtam Gyulai uramnak Consensussából a töb(b) Mesterember társainak H[ungaricalis] flo[renos] 120, idest százhusz Magyar forintkot.

Jo[ann]es Biró mp.

1759. die 26. Aprilis ő Keg[yelmekne]k adtam H[ungaricalis] f[lorenos] 25.

Jo[ann]es Biró mp.

Ezen Contractusban specificált Monstrantiához való köv [sic] foglalatokat minden hozzávaló részeivel és reá való applicatioját vállaltam fell in et pro flo[renos]: H[ungaricalis] 50, idest ötven magyar¹⁵⁵ forintokért.

Én Gyulai Boldisár Arany MÍves mp.
Signat. An[n]o 1758. Die 10ma Februarii

Anno 1758. Die 3^{io} Maÿ az Monstrantia nagyobb része csinálására leváltak Gyulai László és Szakáll János ötvesek az Méltóságos Inspector Biró János Úrtól az Kolosvári Ecclesia érdemes Plebanusától száz magyar forintkot, de quibus testor¹⁵⁶ Antonius Lászlóffy Capellanus Claudiopolitanus.

¹⁴⁷ Lászlóffy Antal (1746–1804) kolozsvári káplán, majd tordai és nagykászoni plébános, később alcsíki és kászoni esperes.

¹⁴⁸ Adulterált = hamisított

¹⁴⁹ Per qui essentionem = amiből kivonat

¹⁵⁰ Venditor = eladó

¹⁵¹ Quantotius = annál jobb

¹⁵² Restitualják = visszaadják

¹⁵³ Capellanus Claudiopolitanus = kolozsvári káplán

¹⁵⁴ 8bris = Octobris (Október)

¹⁵⁵ Magyar = magyar

¹⁵⁶ De quibus testor = amikről tanúsít

A[nn]o 1758. die 20ma Julj az Monstrantiának aranyozására kívántató és felyebb specificalt depuratum mind eddig az Méltóságos Inspector Úrnál tartatott aranyát Kolosvári Ötves Gyulai László és Szakál(l) János Uramék aranyat hat lótot és egy Aranynak fél fertályát, avagy nyolczad részét előttem kezekhez vették quantibus, arról attestálok

Joannes Kovács mp.
[Sacrae Caesareo Regiae Majestatis in Libera Regiaq]
Ci[vi]t[a]tis Claudiop[oli] Reg[io] Percept[ore]

Die et A[nn]o iisdem az megnevezett Gyulai László és Szakáll Uraimék azon Monstranciához való Talpját megmérvén előttem, az egyik darabban magánosan tanáltatott lótnál

Item az Membriuma, mely két darabból áll Nro 46 1/2
Item fél köntinget Vide correctione¹⁵⁷ 1/8

Summa lót Nro 151 5/8

Az több része még méretetlen maradt.

Coram me Joanne Kovács pro summa mp.

A[nn]o 1758. die 25. Julj mind magok, mind az arany mives mostani nyári dolgok szükségére leváltak. H[ungaricalis] f[lourenos] 60, idest Hatvan Magyar forintot Gyulai László úr által.

Joannes Biró Plebanus Ita est Gyulai László mp.

Die 5ma Xbris 1758. vettenek kezekhez az M[é]l[tó]s[sá]g[o]s Inspector Úrtól kilencz arany nyomó depurált aranyat.

Coram me Joanne Kovács mp.

○¹⁵⁸ 1 ○ 1 ○ 1 ○ 1 Ezen négy Circulusnak¹⁵⁹ az mekkora nagyságok¹⁶⁰ van, akkora nagyságú égh szín kék duplex kívántatik egj-egj.¹⁶¹

□ 10 Illyen nagyságú négy¹⁶² szegű forma eghj kis kék duplex kívántatik tíz.

□ 4 Ekkora nagyságú kék duplex kívántatik négy az kis kerek légyen.

□ 6 Ekkora nagyságú kék duplex kívántatik hatt.¹⁶³ ○ 6 Ekkora is hatt.

⬆ 2 Ekkora nagyságú fityegőnek való kék duplex kívántatik kettő.

⬆ 1 Ekkora nagyságú fityegőnek való kék duplex kívántatik egy.

⬆ 12 Ekkora nagyságú fityegőnek való kék duplex kívántatik tizenkettő.

¹⁵⁷ Vide correctione = lásd a javítást

¹⁵⁸ A különböző átmérőjű körök a szükséges kövek méreteit jelentik.

¹⁵⁹ Circulus = kör

¹⁶⁰ Nagyságok = nagyságuk

¹⁶¹ Egj-egj = egy-egy

¹⁶² Négy = négy

¹⁶³ Hatt = hat

1. ○ 30 Ekkora tseh¹⁶⁴ Gjemánt,¹⁶⁵ mint ennek az Circulusnak a benne lévő tiszta fejérség, kívántatik harmincz.
2. ○ 50 Ez második Circulusban az mekkora az belől való tisztaság, akkora cseh gjemánt kívántatik ötven.
3. ○ 60 Ez harmadik Circulusban az mekkora az belől való tisztaság, akkora cseh gjemánt kívántatik hatvan.
4. ○ 145. Ez negyedik Circulusban az mekkora az belől való tisztaság, akkora cseh gjemánt kívántatik száz negyven ött.¹⁶⁶
5. ○ 215 Ez ötödik Circulusban az mekkora az belől való tisztaság, akkora cseh gjemánt kívántatik kétszáz tizen ött.
6. ○ 220 Ez hatodik Circulusban az mekkora az belől való tisztaság, akkora cseh gjemánt kívántatik két száz húsz.
7. ○ 60 Ez hetedik Circulusban az mekkora belől az tisztaság, akkora cseh gjemánt kívántatik hatvan.

	H[un- garicalis] f[lo]renos]	Den- [arij]
Anno 1756. die 10. Maÿ Küldöttem Csiki Thodor ő kegyelmétől Holl[andus] aranyat 19. Bécsbe H[ungaricalis] f[l]orenos] 94, mellyekből köveket hozot(t) 824, idest 824, amint mondottam 85, mert csak hat aranyat fordítot(t) vissza a félszemű Csiki	94	5
Die 30 7bris az ötves ő k[e]g[yelme]k anticipato ¹	40	80
1759. die 20. Martÿ a kapszulára ² vettem két bornyú bőrt Kelemen compactor által	2	18
Anno 1757. Gyulai László ő kegyelmének az Contractusban megírt tizenegy font ezüstön és 13 Loton kívül adatot(t) ezüst Lotones 19 és fél.		
Die 8. 9bris. Ugyan ő Kegyelemének öc[c]sével arany mívessel együtt 16 próbás ezüst adatot(t). Lotones 11, azaz tizenegy Lot ezüst. Fejér kövek Num[erus] ³ 482, duplex ⁴ kék 45.		
A[n]no 1758. die 17. Januarÿ Szakály [sic] János ő Kegyelemének 15 próbás ezüst, amint az előttünk: ment kezihez Lotones 31, mindezeket a próbadarabok mutatták meg.		
Die 1 ^{ma} Maÿ az ily köveket Gyulai László ő keg[ye]lme öc[c]sével együtt elvitte. Fejért Num[erus] 500, vereset Num[erus] 57, kéket Num[erus] 99, zöldet Num[erus] 83.		
Ita est Gyulai László mp. és Szakáll János mp.		
Anno 1758. Die 25. Februarÿ az mely ezüstöt vettem volt Gyulai László Uram olvasztójából égetett Lotones 37, más félét lotones 73, azokat Tisz[elendő] Pater Lászlófi Uram előt(t) öszve olvasztattam die 3 ^{ta} Martÿ az égetett ezüsből az aranymíves munkájára 16 próbás ezüstöt Gyulai László és Szakál(l) ő Kegyelemeknek adtunk által lotones 20, a többit munka alá ő Kegyelemeknek Lotones 81. De mivel adulteralt ezüst azokon kívül találtatott Lotones kettő és		

¹⁶⁴ Tseh = cseh

¹⁶⁵ Gjemánt = gyémánt

¹⁶⁶ Ött = öt

fél azokat is által adtuk, hogy megmíveljenek rája. De az munka közé ne tegyék és így mivel hogy az 110 lot ezüstbőlper liquefactionem⁵ decedalt hat lot ment ő Kegyelmeke keze alá. Lot 101. Azon pedig adulteralt ezüst formát, vagy az Venditor Örmény vegye vissza, vagy ha az nem lenne quantotius⁶ restitualják⁷ nekem, in ea figura⁸ amint kiadatott.

Ita est Gyulai László mp. és Szakáll János mpria

Die 21. Martÿ Antoni Szatmariusnak a Monstrantiára való figurák[na]k fából való kicsinálásáért fizettem Rh[enes] 7. Non erat nostru cum á Lot in Contractu.⁹

1758. 23. Martÿ Gyulai u[ramna]k adtam H[ungaricalis] f[lorenos] 20.

Ita est Gyulai László mp.

Anno 1758. Die 3ta Majÿ az Monstrantia nagyobb része csinálására Leváltak Gyalui László és Szakáll János ötvesek az Méltóságos Inspector Biró János Úrtól az Kolosvári Ecclesia érdemes Plebanusától száz Magyar forintot de quibus testor Antonius Lászlóffy Capellanus Claudiopolitanus.

Ita est Gyulai László mp
és Szakáll János mpria

A[nn]o eodem 20. Majÿ Szakál(l) János ő k[e]g[ye]lme Legényének sok Instrumentumokat adtam én r[hénes] 5. Úgy hogy megfizette ebből az ezüstöt.

A[nn]o 1758. die 25. Julÿ mind magok, mind az Arany Míves mostan nyári dolog szükségre Leváltak H[ungaricalis] flo[renos] 60, idest hatvan Magyar forintot Gyalui László úr által.

Ita est Gyulai László mp.

A[nn]o eodem die 1ma Octobris töb(b) Mester ember társainak írásban exhibente Consensusából¹⁰ Levált Gyulai úr H[ungaricalis] f[lorenos] 120, idest száz húsz Magyar forintot.

Ita est Gyulai László mp.

A[nn]o 1759. die 3ta Aprilis, amely materiat¹¹ vettem volt a Csiki örmény bottyából¹² 4 singet¹³ 61 borítására a Monstrantianak ubi videre est¹⁴ ego lui¹⁵ fl[orenos] r[hénes] 4.

Item Kelemen Compactor előt(t) a Capsulának belső bélésére, nehogy az arany vásoltassék, vettem 4 sing fél karmasing¹⁶ színű bársont

Ugyan a Csiki bottyából singit marianis¹⁷ 8 faciunt H[ungaricalis] f[lorenos] 10. Den[arii] 88. De nem lévén elég, vettem hozzá egy fertályt óáltalla D[enarii] 68.

Compactori pro duabus pellibus¹⁸ mar[ianis] 7. Item:

Item pro auro¹⁹ mar[ianis] 3.

8. Apr. Compactori Clementi pro labore et una empta pelle ac duo auro²⁰ H[ungaricalis] f[lorenos] 3. [Denarii] 40. Ígértem volt az üstért bérben Mestereknek sol[vant]²¹ H[ungaricalis] f[lorenos] 1. d[enarii] 2.

Die 26. Aprilis Gyulai és Szakál(l) ur[akna]k H[ungaricalis] f[lorenos] 25.

Ita est Gyulai László mp.

és Szakáll János mp.

Ezen Contractusban feltett munkát az megnevezett Gyulai László és Szakál(l) János Uraimék, hogy az Méltóságos Úrnak kívánsága szerint dicséretesen ad contentum²² elkészítvén, cum omnibus appertinentis²³ praesentáltak előttem és praesentiában felmérettetett praesentibus futuro pro testimonio fide mediante attestalok²⁴ Claudiop[oli] Die 28ma Junÿ 1759.

Joannes Kovács mp.

S[acr]ae Cae[sare]o: R[egi]ae Ma[jes]t[ati]s Regnis in Libera Regiaqi Ci[vi]t[a] te [Claudiopoli Regio] Perceptor[e].

Jegyzetek:

- 1 Anticipato = megelőlegezve
- 2 Kapszulára = kis tokra
- 3 Numerus = szám
- 4 Duplex = páros
- 5 Per liquefactionem = beolvasztással
- 6 Quantotius = ahányszor
- 7 Restituálják = adják vissza
- 8 In ea figura = formájában, minőségében
- 9 Non erat nostru cum á Lót in Contractu = Nem volt lótnban a szerződésünkben
- 10 Exhibente Consensusából = teljesedett megállapodásából
- 11 Materiat = anyagot
- 12 Bottyából = boltjából (üzletéből, raktárából)
- 13 Sing = hosszmérték, 60 centiméter vászon vagy 6 méter posztó
- 14 Ubi videre est = ahol látni lehet
- 15 ego lui = én fizettem
- 16 Karmasing (karmasin, karmazsin) = sötétvörös
- 17 Máriás = ezüstpénz, melynek egyik oldalán Szűz Mária képe volt kivésve. Magyarországon a 18–19. században, I. Lipót és V. Ferdinánd uralkodása alatt verték. Később az ezüsthúszasok neve volt Máriás
- 18 Compactori pro duabus pellibus = a könyvkötőnek a két bőrért
- 19 Item pro auro = ismét aranyért
- 20 Compactori Clementi pro labore ed una empla pelle ac duo auro = Kelemen könyvkötőnek a megvásárolt bőrért két aranyat
- 21 Solvant = kiegyenlítettük
- 22 Ad contentum = megelégedésére
- 23 Cum omnibus appertinentis = minden hozzá tartozóval
- 24 Praesentibus futuro pro testimonio fide mediante attestalok = jelen írományomban a jövőendő tanúságtétel végett igaz hitem szerint tanúsítom

Extractus empti ad Monstrantia Argenti A[nn]o 1759. elaboratus ¹	Lotones integri	Madý	Una Untia	Untia	H[ungari- calis] f[llorenos]	Den [arii]
1757. 1 ^{ma} 9bris per D[ominum] Gyulai ab uno armeno ² 12 próbás Lotones á d[enar] 108. de ebból ment a kehelyre eund[em] Gyulaio ³ Lot 4. Ergo manent ⁴						
5. 9bris per eundem Kinek égetett ezüst 8 Lotya, ⁵ a többi 13 próbás á den[arii] 120	61				70	20
1758. 12. Martý per eundem ⁶ Lotones á d[enarii] 108.	17	fél	1		21	
17. Maý per eundem á den[arii] 96.	18	fél	1		20	25
26. Julý per eundem rerum poculum deauram ⁷ 14 próbás Lotones á den[arii] 136.	53	fél	1		51	84
5. Aug[usti] per eundem duos imperiales ⁸ 14 próbás Lotonem á den[arii] 120.	19	fél			28	52
9. Aug[usti] 16 próbás per eundem á d[enarii] 136.	5				6	
19. Aug[usti] per eundem 12 próbás á d[enarii] 120 Lotones	4				5	44
11. 7bris 14 próbás Haczezi Sámuel ⁹ eund[em] á den[arii] 114.	26				31	80
27. 7bris Per Ladis[lo]: Gyulai 12 próbás Lotones á den[arii] 120.	7				4	54
23. 8bris á den[ar] 102.	28				33	60
16. Novembr[i] Per Gyulaium unum argentum cingulum ¹⁰ á d[enarii] 134.	2	fél			2	53
29. 9bris á den[ar] 108. Haczezi ¹¹ 13 próbás	28	fél			33	60
1756. 8. Apr[ilis] á Padri Györfaluensi administratore. ¹¹	8				8	88
15. 7bris per Gyulai eundem á d[enarii] 136.	1		1 1/2		1	70
19. Item Sept[ember] die ab eodem ¹² a trébelyezéshez szükséges jó olvasztot(t) ezüstöt á d[enarii] 136.	19				25	84
Summa	310		00	fél	370	78

Ezekhez midőn per errorem ¹³ mégmértettek: Accedalt ¹⁴ a P[ater] Tinelli ¹⁵ argenterijából ¹⁶ Hat kalán ¹⁷ Egy leves osztó kalán Hat pár késnyél Egy gyertyatartó és csésze	23 12 33 8	fél fél	1 1		82	90
Summa	77		2			
De megolvasztván három darabba deficialt ¹⁸ Lot 2 és fél és így ment által Lot. Melyeket addatván á 310. Két köntinghez és félhez faciunt in Summa ¹⁹ 1757. 16. Martÿ per D[ominum] Gyulai empti argenti eund[em] ²⁰ á d[enarij] 136. 21. Maÿ ab Haczegi empti argenti empti praetio ²¹ Item ab eodem dato praetio. ²² 7. Junÿ á D[ominum] Szakál(l) empti argenti eodem praetio. 20. Junÿ 12 próbás á d[enarij] 108; az aranyozás Coram Lászlófi et D[ominum] Kovács János infra Ab ÿsdem empti argenti á d[enar] 126. Manualis ²³ aranyozás megolvasztván defuncti manual ergo 1758. 10 ^{ma} Januaris égetett ezüstöt Haczegitől eund[em] Lotonem á Den[arij] 136. infra 16. Januar[is] Szakál(l) ő kegyelméne] k mérésbe 6. Rh[énes] ²⁴ jó ezüstöt a többi közé vide infra ²⁵	74 74 384 6 5 4 4 13 17 11 13 6	00 00 fél fél fél fél fél fél	1 1 1 1	fél fél 1/16 fél	00 8 6 6 5 14 15 16 7	16 80 46 92 58 12 28 26
Lot	76		3		163	42

Jegyzetek:

- 1 Extractus empti ad Monstrantia argenti Anno 1759. elaboratus = A monstrancia céljára vásárolt ezüst 1759. évi kivonata
- 2 Ab uno armeno = egy örménytől (valószínűleg a többször említett Csíki Tódortól)
- 3 Eundem Gyulaio = ugyanazért Gyulaitól
- 4 Ergo manent = tehát maradt
- 5 Lotya = lótya
- 6 Per eundem = ugyanazért
- 7 Per eundem rerum poculum deauram = ugyanazért az aranyozott pohárért
- 8 Per eundem duos imperiales = ugyanazért két császári arany
- 9 A név eltérő írásmódja ellenére valószínűleg azonos Hársszegi Sámuel (18. sz.) kolozsvári ötvössel
- 10 Unum argentem cingulum = egy ezüst szalagot, övet
- 11 A Padre Györfaluensi administrator = a plébános györgyfalvi gondnokának
- 12 Ab eodem = ugyanattól
- 13 Per errorem = tévedésből
- 14 Accedált = hozzájutott
- 15 Thinelli János Frigyes (†1755) gyulafehérvári káplán
- 16 Argenteriajából = ezüstműjéből
- 17 Kalán (kalány) = kanál
- 18 Deficiált = hiányos
- 19 Faciunt in Summa = az összegben kitesz
- 20 Empti argenti eundem = ugyanahhoz vásároltak ezüstöket
- 21 Empti argenti empti practio = vásároltak ezüstöket, vásároltak értékeket
- 22 Item ab eodem dato practio = ismét ugyanattól a keltezésről értékeket
- 23 Manuális = kézi
- 24 Rénes (rhénes) forint = rajnai (német) forint, váltópénzben 60 krajcár
- 25 Vide infra = lásd lejjebb

Continuatio Emptionis argenti ¹	Lotones integri	Mady	Una Untia	Untia	H[ungari- calis] f[lorenos]	Den [arij]
1758. 25. Febr[uar]. Mivel hogy elégségesnek mondották nem lenni az ezüstöt, Gyulai László hozot(t) ide gondolom egy örménytől ² ezüstöt. Ebből kiégetet(t) volt Lot[ones] 37. Más darabokba Lot[ones] 73. Ego lui Lotonem á d[enarii] 120.						
NB. ³ Ebből az arany mives keze alá ment, magok vittek Gyulai és Szakál(l) ő kegyelmekkel Lot[ones] 20. Decedalt magno ad domino ⁴ olvasztás által Lotones 6. Ment kezek alá tehát:	110				132	
Adulteralt ezüst Lot 2 fél; ezeket vagy vis[s]zaadni az örménynek jussum est, ⁵ vagy árát vis[s]zavenni fac[tum]: Rh[éhes] 2. x. ⁶ 30. Solvant.	20					
1757. Égett ezüstöt Lot[ones] 17. Lotam D[ominum] Capell[anum] et D[ominum] jámbor Gyulai uramnak: Szakáll uramtól 4 lot, könt[ing] 1 1/2	81					
Simul ⁷ 21 [lot], egy kön[ting] és fél Die 7. Juny P. Lászlóffi Capellanus előtt megolvasztottak, decedalt Lot 2. könting 1 és 1/2 Gyulai Lászlóhoz ment. Ergo maradt	19	fél	0	0		
1758. Amely 12 próbás ezüstöt a cigányoktól vettünk Lotones 13 és fél, Haczegitől égetett ezüstöt Lotones 13, ezekhez adtam hat Rh[énes] forintokat. Megmervén Szakál(l) János ő k[e]g[lye] lme lett simul 32 Lot, könting 1 és fél. Megolvasztván P[ater] Lászlófi úr előtt. Let(t): Definiált Lot 1, kön[ting] 1 és fél.	31					
					132	

Finom Arany Vétele a Monstra[n] cziára 1756. 21. Majꝝ Haczegetól két arany karikát másfél arany nyomót Ab eodem arany drótot egy laminácskár ⁸ 2 arany nyomót 1758. 10. January Gyulai Lászlótól tisztított 4 arany nyomót 13. Martꝝ ab eodem simile aur[um] 3 aureos ponderans ⁹ 15. 9bris ab eodem purificatum aurum suasum sed adiument libet ducatum debui addere den[arii] 10. ¹⁰ Novem[bris] ducatos ponderat. ¹¹					7 10 20 15 45	54 90
Kövekre tett költség S[umma]					98	44
Csiki Thodornak adtam volt arany pénzt 94 H[ungaricalis] f[lorenos] d[enarii] 5. Abból deceptor, ¹² amely köveket hozott, némelyek nem voltak jók, mely is el tartott azokra Azután szebb és jobb köveket hozattam és fóliumokat ¹³ Portóriumáért ¹⁴ a postára					64 25 1	5 8
S[umma]					90	13

Jegyzetek:

- 1 Continuatio Emptionis argenti = az ezüst vásárlásának folytatása
- 2 Valószínűleg a többször említett Csiki Tódortól
- 3 Nota bene = Jegyezd meg jól
- 4 Decedált magno ad domino = a nagy túlsúlyban tönkrement
- 5 Jussum est = parancsra
- 6 Krajcár = A rénes (rhénes) forint váltópénze (1 Rh = 60 x). Nevét egy 1271-ben Meranóban kibocsátott tiroli garasról kapta, amely keresztet (kreuz) ábrázolt. Magyarországon a Habsburg-uralom idején, a 18. században jelent meg és 1892-ig volt forgalomban.
- 7 Simul = összesen
- 8 Laminácska = lemezecske
- 9 13. Martꝝ ab eodem simile aurum 3 aureos ponderans = Március 13-án ugyanabból hasonló arany három aranyat nyomó
- 10 159bris ab eodem purificatum aurum suasum sed adiument libet ducatum debui addere den[arii] 10. = November 15-én az általa tisztított aranyhoz ugyanabból hozzá kellett tétetnem tört aranyat, amely 10 dénárt tett ki.
- 11 Novem ducatos ponderat = kilenc dukátot nyomó
- 12 Deceptor = csaló
- 13 Fóliumokat = leveleket
- 14 Portóriumáért = kereskedelmi illetékéért

Az Újj Monstrantian lévő nagyobb s apróbb Köveknek Specificatiója¹

	fejér	veres	kék	zöld
Nagyobb Kő A Baldachinumon				
Ovális		2	2	
Ezeknél valamivel kisebbek				
A Kereszten			1	
A Circulus felett			1	
Az Holdon			1	
Az Hold alatt			1	
Az Galambnál kétfelől	26		2	
A Szárán lévő Boglárba ²			1	
A Talpa felső Boglárába			1	
Az két Angyal alatt passionis Inst[rumenta] inter ³	30			
Ez alatt két Boglárba	2			
Summa	58	2	10	
Apró kövek				
A Kereszten vagyon fenn	50	4	4	4
A Baldachinumon ⁴	56			
Item zölddel elegy	10			11
Item a függőkön apró	91			
Az Atya képe feje felett	18			
A Sceptrumán ⁵	12			
Az Orbiton ⁶	12		5	
A Közép Circulus felett	26	2	1	2
A Circuluson kétkel fejér elegy	18			
	37		12	3
A Circuluson kétfelől	37	4	8	6
Ez alatt veressel elegy fejér	10	6		
Mégis ez alatt alább	8		8	
A Circulus allyán	22	1		12
Az Holdon	53	2	3	3
Az Galambon	11			
Item kétfelől két Bogláron	8			
Summa	479	19	41	41
A Szárán lévő Bogláron	4	4		
A Talpa felső Bogláron	5	1		2
Az Ajján lévő Bogláron	3			3
Kétfelől itten kétkel elegy fejér	16		12	
A két Angyal alatt fenn	30			
A Fő Pap Melchizedeken ⁷	6			
A Turifer ⁸ Angyalon	21			
Item két Bogláron	6			
Summa	91	5	12	5

58	2	10	
472	19	41	41
91	5	12	5
621	26	63	46

fejér	621
veres	26
kék	63
zöld	46
Summa	756

In argentiin, conjunctione et compositione rupti:⁹

Romlott el fejtér kő: 22

Két duplex 18

Zöld 13

Veres 36

S[umm]a 89

Tot in Monstrantia sunt Lapides seu ut vocant adamantes Bohemiae.¹⁰

Jegyzetek:

- 1 Specificatiója = részletezése
- 2 Boglárba = ékköves, gyöngyös, zománcos, gomb alakú ékítménybe
- 3 Passionis Instrumenta inter = kínszenvedés eszközei között
- 4 Baldachinumon = a díszmennyezetten
- 5 Sceptrum = jogar, amely hatalmi vagy koronázási jelvény, gyűrűk és karimák által tagolt aranypálca volt, mely sassal, liliommal, golyóval, vagy kereszttel végződött
- 6 Orbiton = az ostyaházon (lunulán)
- 7 Lásd a 23. sz. lábjegyzetet.
- 8 Turifer = a miseáldozatot bemutató asszisztencia tagja, szolgálattelvő pap
- 9 In argentiin, conjunctione et compositione rupti = az ezüst összekötésében és összeállításában eltört
- 10 Tot in Monstrantia sunt Lapides seu ut vocant adamantes Bohemiae = Ahány kő van a monstranciában, vagy ahogy hívják, cseh gyémántok. Cseh gyémánt = gyémánt formára megmunkált hegyikristály

Szakáll Jánosé Aranyas		Font	Lott	Könti[ng]
1mo	Monstrantia Talpa	3	12	
2do	Két darabból álló Manubrium	1	15	
3tio	Felső Cupula, ¹ Káva, ² 2 Angyal Figura Barnyastól, ³ Rúdgya, 4 sróf szegek, sróf házak nélkül valók, egy Ajtó, kilintsével, az Lunula tokjával	3	9	1
4to	Lunula		3	3 1/16
	Aranyzatlan 16 apróbb, egy nagyobb sróf házak, 6 cső[ve]k, egy ajtó sarkak[ho]z való szeg		4	½
	Lib[ras]	8	12	1/2 1/16

Gyulai László Uram Aranyason		Font	Lott	Könt[ing]
1mo	Aranyasok A Radius ⁴	3	18	3
2do	Radius előtt való nagyobb tábla	1	30	
3tio	Öt darabból álló figurák	1	11	1 1/2 1/16
4to	Első üveg tartó cum Radys. Atya Isten előtt való Laminával, ⁵ Thuribulum ⁶ lánczával, cum Instrumentis pass[ionis]: ⁷ Ubi item egy sróf szeg aranyzatlan.		17	3 1/2
	Aranyzatlanok 4 sróf szeg, 10 sróf ház, 6 cső		2	3
	Lib[ras]	7	16	3 1/16
	Aranyas Summa Lib[ras]	15	29	

Edgyik rész fejéren Lib[ras]	7	7	2 2 1/2
Srófok, sróf házak		2	23 ½
Gyulai Uramé Lib[ras]	7	10	21 ½
Szakáll Jánosé Lib[ras]	8	6	2 ½
Summa Lib[ras]	15	17	

Jegyzetek:

- 1 Cupula = csúcs
- 2 Káva = lépcsős kiugrás vagy mélyedés
- 3 Barnyastól = bárányostól
- 4 Radius = sugár
- 5 Laminával = lemezzel
- 6 Thuribulum = füstölő
- 7 Cum Instrumentis passionis = a kínszenvedés eszközeivel

Feljegyzések az orgona sípjairól

Placsintár uramtól vettek Egyházi Szabó János és Simon István ő kegyelmek az orgona Sípjainak elkészítésére, kit Szebenben készítettnek a kolosvári Parochialis Ecclesiaba.

Fejjér ónnot¹⁶⁷ fontyát¹⁶⁸ á d[énár] 63, Libras 148. Sol[vi] H[ungaricalis] f[lorenos] 93 d[enarii] 24.

Novák uramtól á d[enarii] 62 fontyát Lib[ras] 214. Sol[vi] H[ungaricalis] florenos] 132 d[enarii] 68.

Az Ecclesia harangjától megmaradot(t) ónnból Lett Libra[s] 38, faciam 66. H[ungaricalis] f[lorenos] 25 d[enarii] 8. In scriptes Diario¹⁶⁹

Libras Summa: 400

Melyekről attestalunk hütös Egyháziak Die 14. Martÿ 1753.

Szabó János mpria

és Simon István M[anu]: alis¹⁷⁰

A Palacsintár [Placsintár] uramtól vett 148 font fejjér ónnot előttem, a Mél[tósá] gos úr kifizette H[ungaricalis] f[lorenos] 93 den[arii] 24. Die 14. Martÿ 1753. kit attestalok fide mea mediante.

Item qui supra Szabó János mpria

Die 18. Martÿ a Négy Má[z]sának Szebenbe vecturázásáért¹⁷¹ Solvi H[ungaricalis] f[lorenos] 3.

Ezen fen(n) specificalt ónnok árát és a Szebenben való vektusát¹⁷² hogy így fizette ki Mél[tósá]gos Plebanus úr, hitre attestalok die 2da Augus[tus] 1753.

Joannes Szabó edituum¹⁷³

¹⁶⁷ Ónnot = ónt

¹⁶⁸ Fontyát = fontját

¹⁶⁹ In scriptes Diario = a napló feljegyzéseiben

¹⁷⁰ Manualis = kézzel

¹⁷¹ Vecturázásáért = kényszerfuvarozásáért

¹⁷² Vektusát = szállítását

¹⁷³ Edituum = kiadtam

Rövidítések és irodalomjegyzék

- KOLOZSVÁR
1734 *Kolozsvár leírása 1734-ből.* Szerk. PÁTER Pál, PATAKI István, GYERGYAI Pál és FÜZÉRI György. Ford., bev., jegyz. MÁRKOS Albert. Kolozsvár, Minerva, 1944. (Erdélyi Ritkaságok 18.)
- ERDÉLYI
1941 *Erdélyi művészeti kiállítás 1941.* Kolozsvár, Minerva Irodalmi és Nyomdai Müintézet, 1941.
- B. NAGY
1970 B. NAGY Margit: *Reneszánsz és barokk Erdélyben.* Bukarest, Kriterion, 1970.
1977 B. NAGY Margit: *Stílusok, művek, mesterek.* Bukarest, Kriterion, 1977.
- BIRÓ
1934 BIRÓ József: *A kolozsvári Szent Mihály-templom barokk emlékei.* Cluj-Kolozsvár, Glória, 1934.
- ENTZ
1958 ENTZ Géza: *A gyulafehérvári székesegyház.* Bp., Akadémiai, 1958.
- FERENCZI
2009 FERENCZI Sándor: *A gyulafehérvári (erdélyi) főegyház-megye történeti papi névtára.* Bp.–Kolozsvár, Szent István Társulat–Verbum, 2009.
- KÖVÁRI
1866 KÖVÁRI László: *Erdély építészeti emlékei.* Kolozsvár, Stein János, 1866.
- SAS
1999 SAS Péter: *A kolozsvári ferences templom.* Kolozsvár, Szent István királyról elnevezett Erdélyi Ferences Rendtartomány, 1999.
2007 SAS Péter: *A kolozsvári jezsuita, majd piarista templom kincstára.* Kolozsvár, Kriterion, 2007.
2009 SAS Péter: *A kolozsvári Szent Mihály-templom és egyházi gyűjteménye.* Kolozsvár, Glória, 2009.
- SZABÓ
1995 SZABÓ T. Attila: *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár.* VII. kötet. *Kl – Ly.* Bp.–Bukarest, Akadémiai–Kriterion, 1995.
- SZÖVÉRFY
1943 SZÖVÉRFY József: *Szent Kristóf.* Bp., Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1943. (Német néprajztanulmányok X.)

